

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat

HETI KÖZLÖNYE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

ZLAMÁL ÁGOST.

SZERKESZTŐTÁRSAK:

Bálinth György
Dr. Czerni Béla.

Fejér Gerő.
Forster János.

TIZENÖTÖDIK ÉVFOLYAM.

2901

A TÁRSULAT TULAJDONA.

GYULAFEHÉRVÁRT.

Nyomatott Papp Györgynél a püspöki lyc. könyvnyomdában 1892.

Tartalomjegyzék.

Önálló cikkek.

	Lapszám.
Nobis de nobis. A szerkesztőség	1.
II. József császár erdélyi utazásai, fő tekintettel Gyulafehérvárra. Zlamál Agost	2. 9. 19 26. 37.
Az erd. kath. status autonomiája. V.	17. 25. 33 41. 49.
† Nagy Imre. Z. A.	34.
A tanítók képzése. Bertalan Vince	35.
A méter mértékek tanítása a népiskolában. Pongrácz János	42. 51.
Néhány szó a közegészségügyhöz. Gulácsi	57.
Erdély erkölcsi viszonyai az Apátiak alatt. Kovács Gyártás.	58. 65. 74.
† Hatolykai Páll Sándor	60.
† P. Holló Kázmér. P. Szeles K. A.	61.
A víz és a lég hatalma. Dr. Cserni Béla.	73. 81.
Jancu és román forradalmárok. Kovács Gyártás	83. 90 90.
Erkölcsei valata. D. Czirbusz Géza.	89.
Az önértzet fejlesztése. B. E.	98. 103.
A kormányformákról. — S	104.
A föld felületének benépesedése. Dr. Cserni B.	111. 120. 145.
Erdély ünnepe. Forster János	120.
Mult . . . . . jövő . . . . . Teuge	139.
Lőubart Ferencz erdélyi püspök. Z. A.	131.
Az elemi oktatás és a közművelődés. Dr. Concha Győző.	135. 143.
Műtörténelem az iskolában. Dr. Czirbusz Géza.	151.
A házasság államosításáról. Dr. Lukács A.	152. 161.
A „modus vivendi.” Dr. Tódor József.	159.
A vallás mint legerősebb alap a nevelésben. Kántor Elek	126.
Szent László emlékezete. (Püspök urunk Ő Excellenciája körlevezéből)	167.
Dr. Tódor József kanonok és orsz. képv. beszéde az elke- resztelés ügyében	168.
Néhány jóakarattal megfontolandó vonás a helyes neve- lésre vonatkozólag. Tódor Antal	171.
Pünkössti gondolatok. V. S.	176.
Plebániai emlékkönyvek.	183. 318.
Erdély-történelmi adatok. Avedik Lukács.	184.
Levél egy kételkedőhöz. Kovács János	191.
Szt. László magyar király szenté avatásának hétszázados évfordulóján. Veszely Károly	199.
Gyászbeszéd t. Horváth Zsófia főnökuő sirjánál. Márton Dávid.	201.
Az 1867-ki kiegyezés és koronázás fontossága. Tuczay János.	207. 216.

Elnöki megnyitó beszéd. Veszely Károly	215.
A rabszolga kereskedés. Forster János	223.
Titkári jelentés. Zlamál Agost.	226.
Idegen invázió. Kovács Gyártás	231.
Hogy tanítsunk a vegyes ajku iskolában? Kolombán Agoston	232.
Népünk mozgalma a népszámlálás adatai szerint. Var- gha Gyula (A. E.)	232.
Kánikulai vízió	239.
A Káldi Tárkányi-féle Szentírasi fordítás második kiadá- sa alkalmazásból. Dr. Böhm J.	247.
† Vánesa János	249.
A kepmegváltás módozatai. Máthé József	250.
Kolumbus. Takács Géza.	256.
A hon történelme. Dr. Nogáll János.	263. 271. 279.
Erdélyi román forradalmi komité 1848-49 ben. Kovács Gyártás	264.
Természetes paedagogia. Spaller József	272.
A hitoktatás középiskoláinkban. Dr. Bilinszky Lajos	287.
A népnevelésről. Sallo Károly	295.
Zónaidó a népiskolában. Schwarcz Adél	299.
A státusgyűlés	303. 311. 320. 327. 343. 363 372. 381. 387. 397. 405.
Zónaidó az iskolában. A. B.	304.
Physiologiai ethika. Dr. Czirbusz Géza	319.
Alapszabályok megváltoztatására van szükség. Egy erdélyi tanítónő	335.
Az erdély-egyházm. papság végrendelkezési joga. Dr. Bilinszky L.	351. 364.
Zsidó keresztszűflő. Dr. Lukács A.	371.
A magy. kath. irodalomról. Huttkay Lipót	379.
A teszgyakorlat céljainak elérésére szolgáló eszközök. László Péter	389.
A szepőlélen fogantatás dogmája. Vass Albert	395. 403.
Megtetesült az Ige. Vass Albert	412.
1893. A szerkesztőség	429.
Olvasókönyv a leányiskolában. Dr. Czirbusz Géza	420.

II. TÁRCZA.

a) költemények.

Gondolatok egy ifju sirja felett. Révai Károly	4.
Feleségem névnapjára. Révai Károly	11.
Fáj a szív	21.
Előhang (Egy tervbe vett Hunyady-époszhoz) Fülöp Arpád	28.
A farkas és a bárány. Az oroszlan és a nyul. Bálint Gyula	44.

Egyenlőség. Bálinth Gyula	53.
Ritka találkozás. Bálinth Gyula	84.
Volt. Nincs. Lesz. Révai Károly	91.
A fiú és az anyja. Bálinth Gyula	100.
Gábor Aron. Révai Károly	105.
Resurrexit. Fejér Gerő	119.
Lőnhart püspök atyánk főpásztorságának tizedik évfordulóján. Fejér Gerő	127.
Máriához. Fejér Gerő	137.
A tavasz örömei. Bálinth Gyula	173.
Óda dicsőségesen uralkodó apost. királyunk I. Ferenc József O Felsőge megkoronázásának huszonötödik évforduló napjára. Veszely Károly	175.
A veresbég. Az eger és a macska. Bálinth Gyula	187.
Házasság és sótartó. Bálinth Gyula	209.
A koldus szava. Fejér Gerő	228.
Harc és béke. Fülöp Arpád	240.
Ének Máriához. Fejér Gerő	255.
Őszi este. Pál A.	281.
Téres mezőn Pál A.	299.
Szűretre. Imecs F. Jákó	305.
A szt. rózsafüzér ünnepén. Imecs F. Jákó	312.
A B. Szűz Anyasága ünnepén. Imecs F. Jákó	321.
Dioszkoros leánya. Bálinth György	354.
A légy és a hangya. Bálinth Gyula	375.
Vörösmarty olvasásakor. Bálinth György	382.
A béke ünnepén. Fejér Gerő	411.

b) Prózák.

Egy szegény asszony védelme. Zlamál Agost	5. 12.
Az elkeresztelések. Tözsér L.	12.
A hős. Varga Mihály	21.
A pessimizmus. — s	28.
A művész ur kutyuskája. S.	37.
Az egyenlőség. Dr. Eszterházy Sándor.	44.
Levél a szerkesztő urhoz. S.	54.
Csevegés a felolvasások hallgatásáról. László D.	61.
Hivatalos tévedés. K.	69.
Vallomások. S.	69.
Páczolt bolondgomba. Bába Pál	76.
Gyors szabómester Prokupek Sámuel 85. 92. 100. 106.	112.
Egy öreg niba	102.
Egy beteg kollegámnál. Kaszler Ferenc	108.
Úti naplóból. Schwarzczel Adél	121.
Ez volt az utolsó	137. 147.
Asinus Asinus diplomaticus	155.
A fecske S.	177.
A magyar koronázási jelvények	188.
Vándor uton. Kaszler Ferenc	195.
Adomák. Babik József	203.
Egy koronázási epizód. Embery Arpád	219.
Fürdői levél. Asinus dip.	228.
Báthory Erzsébet. E. N.	236.
Történeti hangverseny. Fejér Gerő	241.
Országos vásár. Bálinth György	242.
A hit dolga Franciaországban. Alvinczi Bariss Sándor	251.
Embertani csevegések. K. Prótás	258.
Falusi idyll. Jánoska	266.
Hóra. Kovács Gyárfás	274.
Az a törvény. Varga M.	275.
Kloska. Kovács Gyárfás	281.
Krisán. Kovács Gyárfás	290.
Egy afrikai hittérítő levele	291.
A Hóra-lázadás hadi szervezete. Kovács Gyárfás	300.
Hóra mint király és császár. Kovács Gyárfás	305.
Afrikai levél	307.
Hóra és társainak elfogatása. Kovács Gyárfás	313.
Észrevételek Kovács Gy. cikkére. Zlamál Agost.	315.
A Hóra-lázadás ezéja. Kovács Gyárfás	321.
Bukarest. Prokupek Sámuel	322. 330. 338. 355.

Ünnepélyességek Zalathnán. Kovács Gyárfás.	336.
„Thut ihr das.“ Kovács Gyárfás.	345.
Az udvarhelyi r. k. főgymn. felszentel. ünnepélye. Zlamál Agost.	359.
Nyílt válasz Kovács Gyárfás barátomnak. Zlamál Agost.	361.
A Hóra-lázadás következményei. Kovács Gyárfás	366.
A bánjavideki r. k. esp.-ker. plebániának rövid története. Kovács Gyárfás.	382. 398. 407. 414. 422.
A bithagyottak. Prokupek Sámuel	390. 406. 413. 420.

III. Kisebb közlemények.

Választm. jegyzőkönyv. Zlamál A.	14.
Vidéki I. Pál F.	15.
Képviselő választási mozgalmak Csik-Karczfalván.	29.
A szentföldi r. k. tanítók 1891. decz. 29 i gyűlése. Borsos M.	31.
Vidéki levél. X.	45.
Szászsebesi levél	46.
A brassói r. k. plebán. templom	46.
A pap és az Oltárszentség.	55.
Prímeczia Alsó Járán. — s — e	63.
A türelmes Oroszország (M. S.)	70.
A szentföldi r. k. tanítók 1892. febr. 4-i gyűlése. Borsos M.	77.
Vidéki levél K. Remetéről G.	78.
Nyilvános közönet Radnóthról. Izmael Mihály.	86.
Nyilvános közönet Szarvaskendről. Agoston Lajos.	87.
Sárpataki levél.	94.
Készüljünk XIII. Leo püspöki jubileumra (R.)	102.
Kérdés a papi bizonyítványok taksáját rendező törvény felől.	103.
Vidéki levél. Bakó Elek.	115.
A szentföldi r. k. tanítók 1892. márcz. 17 i gyűlése. Borsos M.	115.
A esodaszerekről. K. B.	124.
Emlékezés Csató Sándor papnövendékre. Kovács János.	140.
Vidéki levél Verespatakról. Sneff József.	140.
Renan (M. S.)	148.
Krónika. Antal József.	149.
Udvarhelyi levél. V.	156.
Vidéki levél Nyénből. Bálint Károly.	156.
A szentföldi r. k. tanítók 1892. ápr. 21-én tartott gyűlése. Borsos M.	157.
A csikmegyei tanítók gyűlése 1892. máj. 7-én. László Péter.	163.
Az érdem jutalma. Egy jelenvolt	178.
O felsége jubileumának megünneplése a nagyszébeni kir. kath. Teréz-árvaházban	188.
A nagy-enyedi r. k. egyházközség közgyűlése. Bajnovits A.	189.
Koronázási jubileum Oláhláposon. Pál Ferenc	197.
Hitélet Mikházán. G.	204.
Vidéki levél Hunyad-Dobráról. Miles.	205.
Hitélet a Szentföldön. x.	210.
Népmissió Verespatakon. Sneff József.	211.
A szentföldi r. k. tanítók 1892. máj. 19-i gyűlése. Borsos M.	211.
Elkeresztelési büntetés egyházmegyénkben. Tamás Dávid.	221.
A husvéti nyul. Probászka O. dr.	229.
Szózat a magyar nemzethez. Varjassi A.	237.
Népmissió Zalathnán. Csiky János.	243.
Második predikáció. Lelkes.	244.
Mennyi készpénz van a földön. Z.	244.
Prímeczia és plebánosi beigtatás Cs. Csátoszegeu. Diaconus	253.
A magyarorsz. lat. és gör. szert. róm. kath. tanítók segélyalapja	260.
Vidéki levél Szászsebesről. Jelenvolt	267.
Érdekes statisztikai adatok K. F.	268.

A szőlő apoplexiája. E. G.	268.	Tanügy Háromszéken. Kovács F.	385.
A missio gyümölései Verespatakon. x.	277.	Vidéki levél Kajántóról. Ferenczy Lajos	386.
Vidéki levél Türkösből. G.	283.	Az alsziki tanítók 1892 nov. 15-i gyűlése. Tamás J.	391.
Apponyi toasztja.	284.	Főjegyzői jelentés. Vendel A.	393.
Szabadságharcunk emlékeiről.	284.	Figyelmeztető szózat. Sneff József	399.
Egy kis statisztika M. S.	291.	Praktikus észrevételek Dr. Bilinszky L. cikkére. Prac	
Orsz. katn. tanítói segélyalap központi bizottsága	292.	ticus	400.
21 év után Gyulafehérvárt. Sneff József.	308.	A „Protestáns közlöny.” Nr. 7.	409.
Elkeresztelési historia. Jancsó Ernő	316.	Oltáregyleti gyűlés K.-Vásárhelyt. Nyiralyi	416.
Hogyan változik át a bankókn aranyrá? E. N.	324.	Néhány fontos határozat. Ferenczi Károly	424.
Választm. gyűl. jegyzőkönyve. Zlamát A.	320.		
Vidéki levél. Conscolaris.	321.		
Csákány A. aranymiséje. E. G.	339.		
Karácson M. gymn. igazgató jubileuma. Jelenvolt	339.		
A kütküllői r. k. tanító-egylet jegyzői jelentése. László			
Elek	340.		
Vidéki levél Bőöről G.	342.		
Nyílt levél a szerkesztőhöz. Kovács Gyártás	346.		
Renán Ernő önmagáról (E. K.)	347.		
Köröspatak. Kozma Imre	367.		
Nyelvészeti apróságok. Nr. 7	368.		
A sztföldi r. k. tanítók 1892. sept. 22-i gyűlése. Borsos M.	375.		
Dr. Bilinszky L. Észrevételei. “	377.		
A gyergyói r. k. tanítók 1892. nov. 9-i gyűlése. Barabás			
R.	384.		

IV. Irodalom.

„A kathol. hajadonok könyve“ Cziklay Lajostól. Z.	38.
„Jézus Krisztus.“ Didon — Dr. Kiss, Sulyok. x.	94.
Kifordított hymnuszok. Netuddky	331.
Észrevétel Hymnusz-fordításaim bírálatára. Imets F. Jákó	343.
Ne mossuk a szerecsent! Netuddky	357.
Előfizetési felhívások, könyvismertetések és ajánlások csaknem minden számban:	

V. Napi események.

Minden számban.

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

90

Előfizetési díj:		A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajukért kapják.	Ugy a lap szellemi részét illető cikkeket, mint az előfizetési pénzek a „Közművelő- dés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.
Egész évre	4 frt.		
Félévre	2 „		
Negyedévre	„		

Nobis de nobis.

Midőn ezen lap a sajtó alól kikerülve t. olvasóinknak kezébe jut, véget ért már az 1891-ik év minden örömeivel és keserveivel, minden reményeivel és csalódásaival együtt — s már csak az emlékezetben s a historiában fog szerepelni. Egy új év, a szokottnál egy nappal nagyobb, kezdette meg pályafutását. Minden jó keresztény telve bizalommal és reménnyel néz ugyan az új év elé, de mégis elkomorul a lelke, ha komolyan elgondolja, hogy míg éveinek száma egygyel növekedik, addig élete egy évvel szegényebb is lön. Ha a jó Isten, ki az élet adományozója s ki a földi élet batárait kimérte, egyuttal az emberi életnek netovábbja gyauánt a hetvenedik és csak ritkán a nyolczvanadik évet tüzte ki, — melyeken túl az élet már csak teher és fájdalom, — ne esodálkozzunk, ha a legtöbb ember mélyen megilletődik s magába száli, midőn egy évvel gazdagabb — de egy évvel szegényebb. Minél gazdagabbak vagyunk éveken, annál szegényebbek vagyunk az életben, mert minden évvel közelebb értünk sirunkhoz.

Az életet az ó-szövetségnek egyik legkiválóbb embere, a türelem prófétája Jób jellemezte a legheylesebben, midőn a szemétdombon így kesereg: vita . . . sicut nubes, quasi navis, velut umbra. Seneca is ily felfogással beszél: Volat ambiguus mobilis alis hora. És csakugyan, így is van. Gyors szárnyakkal siet az idő, repül az óra, tűnik el a pillanat, temetkezik minden az enyészet mély sirjába, csak éppen tetteink maradnak meg. S ezen tetteink felett az idő nem bír hatalommal, ezek fennmaradnak örökre. Ily értelemben mondja az Apocalypsis lángelkű írója is a halottakról, hogy . . . opera illorum sequuntur illos.

S épen ezért minden keresztény ember belső

életének háztartásában a legfontosabb jellegű és következményű kérdés egy év búcsuztával s egy év hajnalán: vajjon miképpen, jól vagy rosszul élt-e az idővel s vajjon minő tettei vannak? Vajjon azon mag, a melyet elvetett, a következő évben minő gyümölcsöt, áldást-e vagy kárhozatot fog teremni földön innen s földön túl? Boldog az, kinek lelkiismerete megnyugtató választ ad s ki minden év végével nyugodt öntudattal mondhatja el: bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi . . .

Nagyban hasonlít egy lapnak élete az embernek életéhez. Mindkettőnek élete másról ered, mindkettő nem csupán magáért él s mindkettő tartozik életéről beszámolni. S régi dolog már, hogy a számadás rendszeren nehéz szokott lenni.

Ámde a „Közművelődés“ számadása — önértelmondhatjuk — nem nehéz. 14 éves multja a legékesebben beszélő apologiája becsületes élete mellett. A mióta lelkes vezérférhaink életre keltették, azóta a vallásosságnak, hazafiasságnak, tudományosságának s egyházmegyénknek nemes érdekeiért dolgozott, küzdött.

Lapunk volt azon nyílt tér, hol Erdélynek írói egymással találkoztak s a rokon érzelmek nyilvánultak. Tiszta meggyőződéssel hangsúlyozzuk, hogy lapunk pártérdeket sohasem szolgált, s mi mindig a keresztény szeretet, sohasem a felekezeti gyűlölség mindig az igazságért lelkesülő magasabb javak után sóvárgó vallásos érzés, sohasem az önzés, aljas érdekek és pénzkeresés csábító szavait hangoztattuk . . . Nyugodt lélekkel állhatunk a közönségnek itélőszéke, foruma elé.

Eddigi elveink szilárd megtartásával kezdjük meg lapunknak XV. évfolyamát. S reméljük, hogy t. olvasóink az eddigi pártolást nemcsak, hogy nem fogják tőlünk megvonni, de újabb olvasók és elbarátok szerzésével velünk együtt fognak működni

azon magasztos czél elérésében, mely a „Közművelődés“ lobogóján diszlik s mely felé 14 év alatt rendületlenül haladott.

Engedjék meg végül t. olvasóink, kiknek nem chablonszerű szokásból, hanem tiszta szívből kívánunk boldog új évet, hogy jelen sorainkat egy imaszerű foháshoz végezzük be: legyen a „Közművelődés“ valósággal az, a mit neve mond és képvisel, legyen a keresztény művelődésnek állandó hirdetője és magvetője, legyen olvasóinak jó barátja, hű tanácsadója, megbízható kalauza! Ezt óhajtjuk, ezt kérjük a jó Istentől; ezért és csupán csak ezért dolgozunk.

△ szerkesztőség.

II. József császár erdélyi utazásai, főtekintettel Gyulafehérvárra.

I. Lipót császárnak a 1691. évi december hó 31-én kiadott „Diploma Leopoldinum“-a alapján Erdély visszatért a magyar szent korona alá, honnan másfél századdal előbb kiszakadt vala. S ezzel Erdély történetében egy merőben új korszak kezdődik.

Erdélyt a XVII. évszázad bel- és külviszállyai a végveszély örvénye felé sodorták. „Erdély a 16. és 17. századok folytában saját, külön fejedelmi alatt önállású ország volt, vagy legalább — annak tartatott. Innen történeti, viszontagsági vagy nem csak megsokasultak, hanem gyakran az összebonyolódásig egymásra tödultak és tornyosultak: közörmöt a benne lakókra ritkán hozván, de igen gyakorta teméntelen keservet és gyászt.“¹⁾ Érezték ezt jól a rendek s azért — megúván egyrészt a már óriási teherként nyomasztó török védelmet, másrészt meg a dúló pártviszályokat, arról kezelének komolyan gondolkodni, hogy az 1686. év folyamán a félholdon több ízben fényes győzelmet aratott I. Lipóttal szövetségre lépjenek. 1691. januárius 10-ére az államtanács országgyűlést hívott össze Fogarásba, mely I. Lipótnak a hűség esküjét letette.

A fejedelmek kora tehát lejárt. A kormány élén mostantól kezdve a magyar király áll, kt Erdély ősi alkotmányának és törvényeinek fenntartását és védelmét esküvel fogadja.

Sokan voltak és vannak, kiknek a dolgok ily változata nem tetszett. Sok történetirő emlegeti panaszosan a független Erdély lejtártát s az osztrák ház alá jutását. „Mí éppen abban, hogy kis hazánk az anyaország uralkodójának hatalma alá jutott, alkotmányát megtartva jutott, s a török befolyása alól felszabadult, nagyobb jót látunk a fényes, de nyomorteljes volt függetlenségénél. És ha hozzá vesszük, hogy hazánk téreit 1711-től fogva 1848-ig a háború öldöklő angyala megkímélé: e felfogásunkat tökéletesen igazolva látjuk.“²⁾ Nem lehet ugyan tagadnunk, hogy Erdélynek az osztrák ház alatt egészen a legújabb időkig nem voltak mindig derültek a napjai, „hogy a gubernátori kor csak árnyéka lett a fe-

nyes fejedelmi kornak, hogy a Bécsbe centralisált kormány a fejedelmi kor autonómájának fényét s nagy részt lényegét is absorbealta,³⁾ de viszont nem szabad felednünk azt sem, hogy Erdély ezen küllényét állandó békéért, józan szabadságért és egy szebb jövőért adta mintegy cserébe.

Mivel a királyok Bécsben laktak, helytartót — gubernátort — tartottak maguk helyett Erdélyben, kiket az országgyűlés kandidált s kik közül a felség tetszése szerint nevezett ki. Az első gubernátor Bánfi György, a lefejezett Bánfi Dénes fia, kit, valamint az országgenerálist, cancellárt, kincstárnokot s a főkormányzékai tanácsosokat I. Lipót 1692. januárius hó 5-én hivatainkra kinevez illetőleg megerősít s kiknek hivatalukba való ünnepélyes beiktatásával gr. Veterani Frigyes lovassági tábornokot és erdélyi főhadparancsnokot bizza meg.

Nem tartozik azonban feladatunkhoz ezen guberniummal, szervezetével és működési körével behatóbban foglalkozni. Legyen elég annyit megjegyeznünk, hogy a gubernium székhelye hol Fehérvárt, hol Szebenben, hol Kolozsvárt volt.

Nézzük most rövid, futólagos vonásokban Erdély történetét.

II. Apaffi Mihály, ki atyja halála után „választott“ fejedelme volt Erdélynek s kit egyelőre a bécsi udvar is ilyenek tekintett, 1696. ban, nehogy nagykorúsága az erdélyieket zavarja, Bécsbe internáltatott. Tököly Imre hasztalan iparkodék a szerencse csillagának rohamos hanyatlását jól érző török birodalom segítségével Erdélyt hatalmába keríteni. A karloviczi béke (1699. januárius 16.) teljesen véget vetett ugy Tököly, mint pedig a török ábrándszertü reményeinek. S ezzel Erdély sokat hányatott hajója is a belnyugalm és küllbéke és a józan szabadság kikötőjébe jutott, honnan új erőt nyervén, kedvező szelekkel új korszaknak indult, csendesebb útra kelt.

Amde ezen utjában is egy hatalmas köszirt fenyegette lételet.

Helyesen mondja Lucanus: „Summum, Brute, nefas civilia bella fatemur.“ S ezen legnagyobb rossz, a polgárbáboru fenyegette ismét Erdélyt. II. Rákóczi Ferencz kigöngyölte a szabadság zászlóját s biveinek bámulatraméltó lelkesítésével és vitézségével Erdélyt hatalmába keríti s magát Marosvásárhelyt 1707-ben (ápril 9-én) a fejedelmi trónba igattatja. A nemzeti fejedelmi kor tehát ismét megnyilt s a fejedelemség ismét helyre volt állitva . . . „De mert forradalom vitta ki, s e forradalom sikere még kétség alatt állt, a gondolkodó bonfit tiszta örömmel nem tölthet.“²⁾ Hat győzelm- és diadalteljes év után a Rákóczi csillaga rohamosan kezdett borulni. A vadkerti véres csata (1710. januárius 22.) döntött a forradalom felett. Rákóczi várai egymásután jutottak osztrák kézre, seregei is mindinkább apadtak. Á szatmári békekötés (1711. május 26.) végre teljesen visszaadá az országnak a nyugalmát.

I. Józsefnek 1711. április 17-én történt elhalálozásával I. Lipót második fia, a meghalt király fivére Károly jutott a trónra, ki mint magyar király III., mint római császár pedig VI. Miután Magyarországot reorganisálta, Erdélyre fordítá figyelmét, hol mindenekelőtt egy hatalmas katonai erődítménynek, melyből a hazát féken lebessen tartani, felállitása nemcsak kívánatos, de egyuttal szükséges is vala. Résztint, hogy a fe-

1) L. Gr. Kemény J. és nagyajtai Kovács J. „Erdélyország Történet Tára“ előszavát.

2) L. Veszely K. „Gyulafehérvári füzetek“ I. k. 31. l.

1) L. Köváry L. „Erdély történelme“. VI. k. 5. l.

2) L. Kövári L. i. m. VI. k. 77. l.

jedelmi kor emlékei rítkuljanak, részint pedig fekvésénél fogva e ezélből Fejérvár (Alba, Alba Julia) lón kiszemelve.

„Fejérvár a Maros jobb partján, ez ország közepe táján, a Bünság, Szeben s Kolozsvár felöl összejövö völgyek találkozó pontján fekvén, az erödítésre meglehetős pontot nyújtott. A magaslat, melyen régebben a fejedelmek alatti kerített város állott, igen ezélarányosan fekdött, csak egy baj volt, ez, hogy a külváros a magaslatól nyugotra, a mindjárt kezdődő havasok lába felé nyult. Hogy ide tér nyeressék, főhadparancsnok gr. Steinville, mint az erödítés intézője, a külvárost erőhatalommal megsemmisíté, lakosait a magaslat keleti oldalára, hol az (a város) most is fekszik, kényszeríté áttelepülni. Ugy tette le a mostani Fejérvár szegletkövét III. Károly neve napján (1715.) november 4-én; az új várost az erdélyi Gyula-Fejérvár helyett Károly-Fejérvárnak, Alba Julia helyett Alba Carolinának, németül Karlsburgnak nevezvén el, mit III. Károly decz. 23-án kelt rendeleténél fogva azon megjegyzéssel hagyott helybe, hogy Alba Carolina helyett, Cariopolis elnevezést használjanak, mi azonban soha életbe nem lépett.¹⁾

III. Károly uralkodása még egyházi téren is nevezetes. Tudvalevő dolog, hogy az erdélyi püspökséget Szt. István alapította. „Gyulafehérvár volt az erdélyi részek püspöksége. Erdélyben a magyarság vékony eret képezett a X. században a Nagy-Küküllő, Közép Maros, az Aranyos a kis és egyesült Szamos mentében. Hogy az erdélyi püspökséget Szt. István alapítá, régibb okmányok hiányában Máté, erdélyi vajdának 1277. évi levele így bizonyítja: „A fehérvári szent Mihály anyaszentegyházat, a mely püspöki székhely a boldogult Szent István király alapította.“²⁾ Alapítására alkalmat adott Gyula lázadásának leverése, kinek lefoglalt kincseiből építé Szt. István a székesegyházat.³⁾

Az erdélyi püspökség a XIV. évszázig egyike vala a legvirágzóbbaknak, de a XVI. évszáz vallási megoszlása reá is nagyon szomorú idöket hozott. „Midön a meghasonlított felekezeti nézetek az erdélyi törvényhozás termeibe hatottak, s a vallási és politikai függetlenség megállapítására más eszköz nem volt: 1556-ban a zajos szászsebesi országgyűlésen elérkezettnek vélték az idöt, melyben az erdélyi püspökséget és káptalan eltöröljék, s javaikat a politikai párt függetlenségének megalapítására fordítsák. Püspökeink, kiknek ki nevezési joga is kérdés alá jött a trón felett vitatkozók között, kénytelenek voltak az erőszaknak engedni. Ki lévén utasítva hazájokból, visszatértek ugyan időnként az elszórt nyájhoz, hanem újból el kelle távoznok, hogy távol legyenek ök még azon igénytől is, mintha lefoglalt javaikat és jogaikat visszanyerhetnék. A gazdag káptalan feloszlott; az egyházi hivatalnokok száma annyira megfogyott, hogy számos községek lelkeszek és tanítók nélkül maradtak; a katholicismus, eddig nálunk a vallási és polgári egységnek és a Szent István koronájához való ragaszkodásnak jótékony rendszere, a magyar, a székely és szász elem az ágostai vallásujítás elveinek követője lett, a székely nép felekezetek között megoszolt, a katholika val-

lás pedig a vármegyéken néhány városra és a székelyföld belsejére szorult.⁴⁾

III. Károly alatt a katholicismus s így a püspökség is visszanyerte ösi jogait. Ö karczfalvi báró Mártonfi Györgyöt, ki esztergomi kanonok volt, erdélyi püspökké nevezte, öt, ki kanonokokat, a templomot s a tanodát évi segélyezéssel dotálta, mit a fehérvári uradalom s egyébb alapokból rendelt kiadatni; a püspökséget a régi vár egyik felébe betelepíté s Mártonfi püspököt 1716. februárius 16-án gr. Kornis gubernator és Steinville főhadparancsnok által Enyeden a fehérmegyei főispánságba, februárius 19-én pedig a püspökségbe ünnepélyesen beigtattatá. Magától értődik, hogy ez a nagyobbára protestans Erdélyben — Kövárival szölvá, „nagy sensatio idézett elő.“⁵⁾ Ezen sensatio, mely nyugtalanságban nyilvánult, később valóságos forrongás jelleget ölte magára, midön a fehérvári és kolozsvári főtemplomok — ez utóbbi erőszakkal — vétettek el a reformátusok és unitáriusok kezéből s adattak vissza régi birtokosaiknak, a katholicusoknak.

Más nevezetes eseményt III. Károly uralkodása alatt alig találunk, mely Erdélyre nagyobb kibatással bírt volna. Megemlíthetjük még a pápa által 1721-ben canonizált egyesült oláh püspökségnek Gyulafehérvárról 1738-ban Balázsfalvára való áthelyezését, — s egy királyi tábla felállítását, mely később Maros-Vásárhelyt kapá székhelyül.

III. Károly 1740. október 20-án meghalván, az 1713-ban kelt és Magyarország s Erdély által 1722-ben elfogadott „pragmatica sanctio“ alapján Mária Terézia lépett a trónra. S vele nemzetünk történetében egy dieső és eredményekben gazdag korszak állott be. A királynőnek, ki „domina és rex“ „hatalmas megnyerő egyénisége oly súlyt képezett Magyarország belső viszonyainak fejlődésében, minöt Mátyás király óta egy fejedelme sem vethetett latba.“⁶⁾ „A régi Habsburg-ház utolsó ifjú hajtása nemesak név szerint magyar királynő. Jó magyarnak nevezi magát szive tele van méltó hálával e nemzet iránt. A magyarnak ismét van szeretett és öt megbecsülö uralkodója. Midön vétét ontja az örökös tartományok megmaradásáért, nem idegent szolgál. Szt. István koronája, annyi viszontagság után, megújult fényvel ragyog Mária Terézia fején.“⁴⁾

És csakugyan, hazánk történetében kiváló szerepet töltött be Mária Terezia. Egyik legfőbb érdeme kétségkivül az, hogy ö állította helyre a nemzet és királyság közti megbomlott egységet. Az ö nevéhez van kötve nemzetünk felemelkedése, országunk kiegészítése, a műveltségnek és erkölcsnek magasabb, általánosságá tétele. Ugy politikai, mint vallási, — egy közzgazdasági, mint pedig nemzeti, művelődési tekintetben új korszakot nyitott meg a nagy királynő, ki ha nem is a legnagyobb, de a legtisztább nő, ki valaha uralkodott.⁵⁾

Rövid, futólagos vonásokban vázoltuk az eddigi uralkodókat; térjünk most át feladatunk tulajdonképeni tárgyára II. Józsefre és az ö erdélyi látogatásaira.

1) L. Kövári L. i. m. VI. k. 94-95. l.

2) „Sanctam matrem eccliam b. Michaelis de Alba, quae sedes est episcopalis perdivum sanctumque olim regem nostrum Stephanum beate memorie iam fundatam, jam aedificatam.“ Fejér: Initia Relig. 241. l.

3) L. Dr. Balics L. „A róm. kath. egyház története Magyarországnban.“ I. k. 30. l.

1) L. Beke A. „Az erdélyi-egyház. papnövelde történ. vázolata“ 6. l.

2) L. Kövári L. i. m. VI. k. 96. l.

3) L. Marczali H. „Magyarország II. József korában.“ I. k. 34. l.

4) L. Marczali H. „Mária Terézia“ (Magyar tört. életrajzok) 4. l.

5) Röviden, szépen és velösen van Mária Terézia uralkodása Barokci Ferenc hercegprímásnak a királyi öhez intézett üdvözölö beszédében elmondva. Az ékesszólo primás így beszélt: „Sentiunt omnes, quantum in

Tudjuk, hogy Mária Terézia férje Ferenc, ki egyuttal korregens, társuralkodó volt, 1765. augusztus 18-án szélhűdés következtében hirtelen meghalt. Ezen gyászos esemény a királynőt annyira megrendíté, hogy nemcsak az életörömeiről, hanem a kormány gondjairól is le akart mondani a fiát II. Józsefet az örökös tartományokban kormánytársá nevezte ki. De a királynőben, miután fájdalma idő folytával enyhült, smét fölébredt az uralomvágy és azt miniszterei is ébresztették, kik József önálló lelkétől és az ádvárnál divatozó szellemmel ellenkező elveitől féltek. S ezen elvek csakugyan félelembe is ejthettek mindenkit.

A francia böleselők és encyclopaedisták szabadelvű tanai a bécsi legmagasabb körökben termékeny talajra találtak. Kaunitz herceg, a híres miniszter nyíltan diésekedik istentelenségével. Jó ideig Voltaire eszméi voltak felszinen, de az 1770-es években Rousseau philanthropiája lett irányadó. A keresztény elvek kigunyolása kiesett a divatból: az emberiség, jótékonyosság, érzékenység és könyörületesség forgott mindenki nyelvén. Ily korszellem befolyása alatt érett József férfivá, és ő nemcsak távolról kísérte nagy figyelemmel a külföld fejleményeit, hanem 1777-ben nővérének, a vérpádon elhalt Maria Antoinette francia királynének látogatása alatt Párizsban hat hétig tartózkodván, nagy érdekléssel tanulmányozta a közigazgatást, az igazgatást, az uralkodó szellemet. Műjében vala tehát a francia forradalmat előkészítő elvekkel magánál az eredeti forrásnál megismerkedni.

(Folyt. köv.)

Gondolatok egy ifju siria felett.

*Oh, hogyha látnád mint zibong a nép
E földnek gúnyolt kicsiny hangya-fészken!
Hogy üzi egymást, — gazdag a szegényt,
S a gazdagot a koldusraj merészen.
Oh, hogyha látnád e kalmár-világot,
Hol test és lélek mind eladhatók,*

regno hoc bis Mariano et apostolico in dies crescat totius, tam fluxae quam aeterna beatitatis certum pignus, sincerus veri Dei cultus: videntur assurgere magnificas aedes, magno Deo sacras, nitere altaria, honorari eorum ministros, tamquam qui legatione funguntur pro Christo: gaudent excitari publica exercendae charitatis christianae domicilia: suspiciunt in florem assurgere sacra et profana pacis bellique studia: laetantur, florem nobilitatis nostrae intimioribus augustae aulae obsequiis, adeoque sacri ipsius corporis custodia cum honorari, tum ad quaevis saeculo convenientis urbanitatis officia excoli. Ad haec, sartatectaque est sua legibus et pactis nostris sanctimonia, magistratibus auctoritas, iuribus, libertatibus ac praerogativis omnibus vigor. Hanc omnem nostram fortunam, etiam iniquis, nostraeque viciniae infestis valde temporibus, partim inchoatam, partim promotam, post Deum, Stephanae sibi saerae hereditatis tutorem, grata confessione in acceptis referimus unius plusquam matris, clementissimae Dominae nostrae de nobis sollicitudini ac providentiae . . . etc." L. Katona St., "Historia critica regum Hungariae stirpis austricae," tomulus XX., ordine XXIX. 655—656. l.

*S hol sárba rántják a legszebb virágot, —
Azt mondanád, hogy lent pihenni jobb!
Zaj mindenütt! . . . Erősen pezsg az élet,
Adás-vevés van minden szögleten;
A rútak-rútja keresi a szépet,
S könnyen túlad a szerzett kincseken.
A becsületes emberek sorába
Vegyülve, jár az orgyilkos, lator;
Lépése uri, tisztos a ruhája,
És vele bátran barátkozhatol.
Milliók forognak kéz-kezen tovább;
Kik gazdagok ma, — nyomorultak holnap,
Keszketve, fázva tekintnek reád,
És egy garasért esdekelve szólnak.
. . . Ott jön a lányka; tarka mint a lepke,
Szülői jök tán s becsületesek;
Az ő szívet a mocok már belepte,
Szemei égnek, ajki képesek;
A vére zajlik mint a tenger árja,
Magát kínálja: nős szeressetek!
A kárhozatnak szédítő útjára.
Kaczagva indul jó szülők leánya . . .
. . . Emlékszel-e míg itt valál a földön.
Egy szép leányt mily híven szeretél?
— Ne mosolyogjon senki sem a költőn,
A mért halottnál „emlékről“ beszé. —
Igen! Emlékszik! A halottak lelke
Még most is itt jár gyöngye szárnyra kelve;
Ő látja azt az angyal-szép leányt,
Miként kacintgat itt-ott egyaránt.
Oh, látnod kell e szörnyű romlottságot,
Hogy kit imádtál, — ezt a szép virágot
A toladók mint veszik körül;
S ő — a ledér nő — végtelen örül. . . .
Oh, szólj! ha nincs-e visszatérni vágyad?
Nem vonz-e ez a nyomorult világ?
Nem hagynád-e ott puhán vetett ágyad,
Hogy éj közöttünk, láss és hallj tovább!
Hogy társd e földnek zibongó lakóit,
Hallgasd a rémes nyargaló vihart:
Láss szörnyű bünt, mely mindig halmozódik,
S egy pillanatra szünetet se tart.
Egymást emésztést, gyilkolást, halált,
Prometheusnak kínját száz alakban;
Rablánczot, hóhért és öngyilkolást,
Isten kísértést szennyes rút szavakban!
. . . Te lepihentél, néma csönd van ott,
Oh, jobb, hogy mindezt már nem láthatod!*

Bévai Károly.

Egy szegény asszony védelme.

Aligha van szebb feladata a historikusnak, mint egy az emlékezetében kortársai s még az utókor által is félreismert vagy épen üldözött embernek — legyen ez férfi vagy nő — nevével mindama szennytól megtisztítani, melyet az évszázak joggatlanul, igazságtalanul ragasztottak reá. A kritikával dolgozó történetírónak fel kell tennie, hogy a kortársak félreértésből, elfogultságból vagy plane roszakaratból gyakran itélnek el oly embert, ki bátran szembeszállt az évszázának előítéletével, szakított korának irányzatával s merész léptekkel haladt a maga elé kitűzött uton ama nagy és nemes czél felé, melyet a kortársak tespedt önzése, gyáva kislelkűsége nem birt méltányolni, annál kevésbbé felfogni, átérteni. A historikusnak meg azt is fel kell tennie, hogy a későbbi írók elvakítva, félrevezetve író-elődeik igazaknak tetsző adatai és ítéletei által — büségesen taposták ezeknek nyomdokait sok időn át minden kritika nélkül, — s így lehet ugyan, hogy önhibájukon kívül — de mégis okozói vagy legalább is előmozdítói lettek egy u. n. fable convenue nak, melylyel azonban — habár kőson is, de szakítani kell. A történelem az élet tanítója s mint ilyen az igazságnak hirdetője s jól mondja Cicero: „Nihil est in historia pura et illustri veritate dulcius, — semmisen kellemesebb a történelemben, mint a tiszta és nemes igazság“.

Egy ilyen fable convenue indult meg több mint kétezer év előtt s tart maig is a híres athéni bösesnek Sokratesnek nejről, Xantippáról. A mi rosszat egy nőről elmondani vagy kigondolni lehet, az mind Xantippa nevéhez tapadt szószékken, iskolai katedrán s a házi életben egyaránt. Az egyházi szónok ezzel a névvel ijesztgeti nőhallgatóit, a tanár ezen nőnek hitvány és elkésirítő viselkedésével bizonyítgat Sokrates rendkívüli filozofus türelme mellett, a férj meg a házas élet borús óráiban utálatos Xantippának szidja duzzogó élettársát. Sőt a német a-b-c-és könyvekben is — hála a német alapos tudományosságának! — gondoskodva van már arról, hogy a kis gyerek ezen évezres előítéletet jó korán szívja magába. Élénken emlékszem azokra a boldog időkre, midőn mint első elemista a német nagy betűket tanulva a nagy X-hez értünk, hogy ezen versecskét kelle a nagy X kedvéért bemagolnunk:

„Der Xereswein erfreut den Leib.
Xantippe war ein böses Weib.“

S ezen utóbbi verset ismételve s mintegy indokolva hadartuk tovább:

„Xantippe war ein böses Weib,
Der Zank war ihr ein Zeitvertreib.“

De hát — kérhetjük joggal, igaz e, hogy Xantippa csakugyan olyan rossz nő volt? A következőkben erről akarok behatóan s a történelmi adatok lelkiismeretes felhasználásával szólni. Vagy igaz ugyanis, vagy nem igaz. Ha igaz a Xantippáról maig is közszájon uralkodó vélemény, akkor méltán megérdemli keserves sorsát, — de ha nem igaz, akkor mentjük meg legalább mi egy szegény asszonynak két ezredév óta bepiszkolt becsületét s tisztítsuk meg átkosnak kikiáltott emlékét.

*

Ismerkedjünk meg mindenekelőtt a vádolt Xantippa személyével. Xantippa tehát Sokratesnak hitese-

lesége. Korát, éveinek számát illetőleg biztos felvilágosítással nem szolgálhatok é. p. azért, mivel nő volt, — s így a különben nőkkel szemben eléggé udvariatlan görög írók e tekintetben etique-szerűen hallgatnak; azt azonban biztosan tudjuk, hogy sokkal fiatalabb volt, mint Sokrates. Ő ugyanis védbeszédében „hetven évet eltöltött“ férfinak nevezi magát, — és Xantippa néhány nappal rá egy kis gyerekek karján keresi őt fel börtönében. Hogy szép asszony volt, azt magától Sokratestól tudjuk, ki sétálni készülődjéjéhez így szólott: „O kedves nóm, tudom, te nem azért mégy sétálni, hogy körültekints, hanem hogy szemeket hódíts s bámulják szépségedet — nemde?“

Ennyit egyelőre Xantippa személyéről.

De hát Sokrates csakugyan oly szerencsétlen volt Xantippa mellett, amint azt a hagyomány s a közzvélemény állítja? Vajjon csakugyan olyan gonosz, kiállhatlan nő volt? Vajjon igazat adhatunk-e Dominicus Baudiusnak, ki azt mondja, hogy az irgalmasság legnemesebb cselekedetét Sokratesrel szemben az atheniek akkor gyakorolták, midőn a mérgező pohár által nejtől örökre megszabadíták?! Őszintén be kell vallanom, hogy a későbbi s különösen az alexandriai kor görög íróinak feljegyzései szerfölött megnehezítik védői tisztelet. Nem lehet egy minden tekintetben elvetemült, a szó szoros értelmében rossz nőt rikitőbb színekben festeni, mint ezek az írók teszik. Nem elégszenek meg felsorolásával és élénk színezésével annak, hogy roppant veszekedő, perpatvarkodó, szeszélyes és kiállhatatlan természetű volt, de még azt is tudják, hogy a házas élet felhős óráiban tetlegesen is bántalmazta Sokrateset. Laertes Diogenes írja, hogy Xantippa a piacon fényes nappal tépte le az öltönyt férjéről; ugyancsak ő beszéli el, hogy egy közöttük lefolyt heves szóváltás után Xantippa moslékkal öntötte végig férjét, mire ez nyugodtan csak ennyit szólott: tudtam, hogy dörgés után eső szokott következni. Plutarchosnál olvassuk, hogy egykor vendégek jelenlétében kísérlete meg Xantippa tetlegesen bántalmazni férjét, de beírta azzal, hogy az étellel és itallal megrakott asztalt fordította fel dühében. Ismét egy más író állítja, hogy midőn Alkibiades — Sokratesnek egyik legkedvesebb tanítványa — tanítójának egy nagy pogácsát küldött ajándéka, Xantippa ezt kezéből kiragadta, földhöz csapta s ezt össze-vissza taposta, — mire Sokrates jóízűen mosolyogva csak azt jegyzé meg: Lám, most te sem eszel belőle.

Sok ily családi jelenetet beszélnek el az említett görög írók, kiknek azonban teljes hitelt adnunk nem szabad, nem lehet. A görögök, amint ezt a historiai kritika eléggé igazolta, — mulatságos és szatirikus egy népség voltak s nagyon szerették különösen hírneves férfiukat az adomák és mendemondák kétes értékű nimbusával körülvenni. E tekintetben az alexandriai kor írói igazán páratlan buzgalmat fejtettek ki s az adomák és „különfélék“ meg „rövid hírek“ hajhászásában s ékes tollal való megírásában a mai kornak annyira bámult zszurnalistái is eltörpülnek mellettük. Különösen a böleselő elmék voltak kitéve ezen írók hőbortszertü esetlenkedéseinek; s ha egy kissé háládatosnak ígérkező thema jutott valamelyik nagy emberről, kivált filozofusról tolluk alá, ezt már aztán siettek czifrán és feltűnést keltő módon feldolgozni. Így tehát legkevésbbé sem lehet csodálkozni azon, hogy Sokrates életrajzában Xantippának egy ily gyalázatos szerepet juttattak. Az tudták, mert hiszen olvasták Sokrates

kortársai Plató és Xenophon műveiben, hogy ez a nagy böles nem épen a legszeretetteljesebb viszonyban élt nevével, — már most ezt okvetlenül meg kellett az utókor részére minél inkább-barkább vonásokban örökíteni, hogy így annál több hívót szerezzenek magoknak. S ha Plató és Xenophon, a kortársak nem illusztráltak a Sokrates és neje közötti viszonyt eléggé, megtették ezen érdemes írók épen kerek 200 év múlva. S így hallotta az egyik ezt, a másik azt, — s születtek meg az adomák különböző nemei, melyeknek azonban hitelt semmi esetre sem adhatunk. Aztán meg a moralisták szereték kiválóan Sokrateset — kiben az ó-kor legnagyobb moralistáját tisztelték és bánták — a csodaszertiség diésfényével körülvenni. Ezen csodaszertiség pedig mily könnyen és gyönyörűen igazolható, ha ellentétes világításba helyezik Sokrateset Xantippával, a jó férjet a rossz nővel, a türelmes böleset a ezivódó furiával, a legnagyobb moralistát a világ leggonoszabb szülöttjével. Tndták jól, hogy az ellentéteknek egymásból való helyezése által a fény nagysága az árny nagyságával egyenletesen fog nőni, — s hogy Sokrates, mint moralista annál nagyobb bámulatba fogja ejteni a világot, minél nagyobb bajokat kellett nejétől hosszú évek során át kiállani.

Amint tehát okoskodásaink arról eléggé meggyőzhetek, esupa esetlen ráfogás, írói kedvtelésből született mendemonda mindaz, amit a görög írók 200 év múlva Xantippára fogtak. De vajjon csak ráfogás-e? — kérdi kétkedő arezezal a közválló, ki nem igen enged az argumentumok súlyának. Mert, — kérdi folytatólag — ha csak pusztá ráfogás, alaptalan gyanúsítás mindaz, hogyan indult meg s hogyan kapott lábra anyjáról való rossz vélemény, hiszen ok nélkül nincs okozat?! Érezzük ezen helyes ellenvetés fontosságát s ép azért arra felelünk is kell.

Eltekintve az idézett írók feljegyzéseitől, melyeket a historiai kritika kése fattyuhajtásokként metsz le a történelem fájáról, egyes-egyedül Plató és Xenophon egyes művei azok, melyek Sokratesről, házi életéről és családi viszonyairól szólnak. Ezen művek teljes hitelre méltók, hisz szerzőik nem csak egykorúak Sokratesel, de egyáltalán legmeghibtebb barátai is. S ezen művekből is — sajnos — arról kell meggyőződ-nünk, hogy Xantippa nem vajmi kívánatos hitves lehetett. Így pl. Xenophon egyik művében Sokrates fia arról panaszkodik, hogy anyjának szeszélyeit elviselni nem bírja. Ugyan-
 csak Xenophon egy más művében Antisthenes azt kérdi Sokratesétől, hogy hogyan élhet ő egy oly asszonnyal, kívül bajosabb együtt élni, mint a föld bármely más terem-ményével?! Be kell vallanunk, hogy ezek már súlyos és hitlere méltó vádak; s szegény védezcünkön még azon eny-hítő körülmény sem fog sokat segíteni, hogy a Sokrates ki-
 végeztetési napjának megelőző reggelén kis gyerekével karján sirva és jajgatva kíván balálra itélt férjétől búcsút venni. Azt azonban ezen egy vonásból is beláthatjuk, hogy Xantippa hüség-gel viseltetett férjéhez s alappában jószívű asszony le-
 hetett. S ezt maga Sokrates is bizonyítja Lamprokles fiával való párbeszédében. Valaha megharapott-e avagy taposott-e lábával? kérdi panaszkodó fiától s midőn Lamprocles erre nem-mel felel, de hozzát teszi, hogy oly csúful beszél, hogy nincs ember, ki azt türelmellel végig hallgatni képes legyen — így szól Sokrates: oh nem oly gonosz ő, s mint azt ti

gondoljátok, mert lám ő rólad megis hiven gondoskodik s mindig csak javadat akarja. Ezzel ugyan némileg enyhítettük a vádak súlyát, de még mindig áll, hogy Xantippa csakugyan kiállhatatlan természetű volt.

Ha azonban igazságosok akarunk lenni, be kell őszintén vallanunk, hogy bizony más nők is nem csak Xantippa So-krates-sel, mint élettárral sohasem lettek volna megelégedve. Igaz ugyan s ezt készséggel elismerjük, hogy Sokrates ritka szellemi nagyságu férfi volt, a bölesészetnek reformatora; egy oly szellem, melynek benső gazdaságát, egy oly jellem, melynek tisztaságát, önzéstelenségét és tántoríthatatlan igaz-ságosságát eléggé magasztalni nem bírunk. Itt azonban — tekintve Xantippához való házastársi viszonyát — arra a kér-désre kell áttérnünk: vajjon milyen férj volt? Ha Xantippa — eltekintve férjének szellemi és erkölcsi nagyságától — őt közelebbről vizsgálta, bizony elég oka volt panaszkodni és zu-golódni. Mert Sokrates külsejét illetőleg az összes írók meg-
 egyeznek abban, hogy ő a legesunyább férfi volt, kit görög asszony szült. A Xenophon-féle „Symposion“-ban Sokrates maga tart vidám hangulatban egy diésbeszédet saját szépsé-gére, melyből legkevésbé irigylésre-méltó alakjáról tiszta fogalmat szerezhetünk magunknak. Görög szójárás — kalokagathia — szerint identifikálva a szépséget a czélszer-tiséggel azt mondja, hogy kidülyedt, kancsal szemű a legszeb-bek, mert azokkal nem csak egyenesen, de oldalvást is tud nézni; orra a legszebb, mert fölfelé hajlított hegyes orrezim-páival az illatot minden oldalról fel tudja fogni; a görbült orr-gyök nem akadályozza, hogy egyik szemével a másikba nézzen; nagy szájjával többet tud harapni, mint bárki s du-zzadt ajkairól a leglágább esőkok várhatók. Ezt maga Sokra-tes mondja. Szegény Xantippa hát semmi esetre sem hibáz-atható, ha egy kissé zugolódott s kikelt a sors ellen, mely a plastikus alkatu és ritka szépségű görög népből épen neki juttatá a lehető legesunyább érfít élettársul. Szellemdús fér-
 fiak és nők mint pl. Aspasia elfeledték a gyönyörű szellem mellett a külső kellem hiányát; de vajmi ritkák az ilyenek! A legtöbb nő ma is, ha Sokrates férje volna — benne csak egy pedáns tudóst látna, de nem találna meg benne — a mit kívánt a — szeretetre méltó érfít, a jó férjet.

(Vége köv.)

IRODALOM.

As előző évfolyamokban való szokásos eljárásunkhoz hiven most is bemutatjuk t. olvasóinknak azon lapokat és folyóiratokat, melyekkel csereviszonyban állunk s melyeket t. olvasóink szives figyelmébe és partolásába a legjobb lélek-kel ajánlhatunk:

a) Katholikus lapok.

„Magyar Állam“, egyetemes politikai napilap. Főszer-kesztő: Dr. Hortoványi József. Felelős szerkesztő: Szemecz Emil. Kiadják: Lonkai Antalné örökösei. Ara egész évre 20 frt, de szegényebb ellátásnak 12 frttal is megkaphatják.

„Religio“, kath. egyházi s irodalmi folyóirat. Szerkesz-ti és kiadja Dr. Breznay Béla Budapesten. Megjelenik hetenként kétszer. Ara egész évre 10 frt.

„Egyházi közlöny.“ Szerkeszti: Dr. Dedek Crescens

Lajos, Budapesten. Megjelenik havonként kétszer. Ara egész évre 2 frt.

„*Egri Egyházmegyei közlöny*.“ Szerkeszti: Dr. Böhm János Egerben. Megjelenik havonként kétszer. Ara egész évre 2 frt.

„*Népiskolai Tanügy*“, kath. népnevelés tanítási hetilap. Szerkeszti: Katinszky Gyula Egerben. Megjelenik hetenként egyszer. Melléklapja a „*Cecilia*.“ Ara mindkét lapnak egész évre 6 frt.

„*Népnevelő*“, kath. nevelés oktatásügyi lap. Szerkeszti: Dr. Komlóssy Ferencz Budapesten. Megjelenik a szorgalmi időben hetenként egyszer. Ara egész évre 4 frt.

„*Nepújtság*“, politikai és vegyes tartalmu lap. Szerkeszti és kiadja: Luga László Egerben. Megjelenik minden esütörtökön. Ara egész évre 2 frt.

„*Veszprémi közlöny*“, katolikus hetilap. Szerkesztik: Meszes Polikárp, Scherer István, Tóleséry Ferencz Veszprémben. Ara egész évre 4 frt.

„*Der Landbote*“, Politisches Wochenblatt. Szerkeszti: Blaskovics Ferencz theol. tanár Temesvárt. Ara egész évre 2 frt.

„*Unirea*“, főia. bisericéseä politicä. Szerkeszti: Dr. Hosszú Vazul Balázsfalván. Megjelenik hetenként egyszer. Ara egész évre 6 frt.

b) Nem katolikus lapok:

„*Gyulafehérvár*“, politikai, társadalmi és szépirodalmi hetilap. Szerkeszti: Issekutz János Gyulafehérvárt. Ara egész évre 4 frt.

„*Marosvidék*“, vegyes tartalmu heti közlöny. Szerkeszti Kerekes Samu Maros-Vásárhelyt. Ara egész évre 6 frt.

„*Protestans közlöny*“, az erdélyi ref. egyházkerület hivatalos közlönye. Szerkeszti Szász Gerő Kolozsvárt. Ara egész évre 6 frt.

„*Unitárius közlöny*“. Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros Gy. Kolozsvárt. Ara egész évre 1 frt 20 kr.

c) Katolikus folyóiratok:

„*Katolikus Szemle*.“ Szerkeszti: Dr. Kisfaludy A. Béla. Társzerkesztő Dr. Mihályfi Akos Budapesten. A Szt. István társulati tagok illetményének egy része. Megjelenik évenként ötször. A tagsági díj 3 frt 15 kr.

„*Hittudományi Folyóirat*.“ Szerkeszti: Dr. Kiss János Budapesten. Megjelenik évnegyedes füzetekben. Ara egész évre 5 frt. „*Bölcséleti Folyóirat*.“ Szerkeszti ugyan csak Dr. Kiss J. hasonló füzetekben és ár mellett.

„*Magyar Sion*“, egyházirodalmi folyóirat. Szerkesztik: Dr. Kereszty Viktor, Dr. Walter Gyula Esztergomban. Megjelenik havonként egyszer. Ara egész évre 6 frt.

„*Havi közlöny*“, az elméleti és gyakorlati lelképásztárság köréből. Szerkesztik: Tokody Ödön és Patzner István Temesvárt. Ara egész évre 4 frt.

„*A Hitterjesztés Lapjai*“, képes havi közlöny és „*Képes Missio könyvtár*“. Szerkeszti: Nogely István Nagyváradon. Ara egész évre 3 frt.

„*Jézus Szentséges Szívének Hirnöke*“ és „*Szűz Mária Virágos Kertje*“ Szerkeszti: Tóth Mike S. J. Kalocsán. Megjelennek havonként egyszer. Ara mindkét folyóiratnak együtt egész évre 2 frt 30 kr.

„*Órangyal*“ a gyermekek barátja, tanítója és vezére.

Szerkeszti: Kárpáti Endre Győrött. Megjelenik havonként kétszer. Ara egész évre 80 kr.

— „*Felvidéki Sion*“. g. kath. egyházi s irodalmi folyóirat. Szerkeszti: Dr. Mikita Sándor Ungvárt. Megjelenik hetenként egyszer. Ara egész évre 3 frt.

„*Armenia*“, magyar-örmény havi szemle. Szerkeszti: Szongott Kristóf Szamosujvárt. Ara egész évre 4 frt.

„*Borromaeus*“, kath. hitazonoklati havi folyóirat. Szerkeszti: Horváth Lajos és Vargha János Győrött. Ara egész évre 4 frt.

„*Isten Igéje*“ szent beszédekben. Szerkeszti: Jagicza Lajos ravazdi lelkész Esztergomban. Megjelenik havonként egyszer. Ara egész évre 2 frt.

d) Nem katolikus folyóiratok:

„*Egyetemes közoktatásügyi Szemle*“. Szerkeszti: Dr. Jancsó Benedek Budapesten. Megjelenik havonként egyszer. Ara egész évre 4 frt

„*Magyar Tanítóképző*“, fel. szerkesztő: Nagy László. Szerkesztőtársak: Hettyey Gábor, Hermann Antal Budapesten. Megjelenik havonként egyszer. Ara egész évre 4 frt.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Hitélet.** A karácsoni s a reá következett ó. és ujévi ünnepek az őket megillető magasztossággal és fényvel folytak le. Pontifikális misék, hatalmas szónoklatok s gyönyörű énekek egyaránt fokozták a szokottnál nagyobb számú hívők buzgóságát. Az ünnepi szt. miséket az ősz nagyprépost ur és Bálint K. apát-kanonok ur celebrálták. Szónokok karácson első napján Fejér G., másod napján Forster J., ó év estéjén Imecs F. J. kanonok és uj-év ünnepén ismét Fejér G. voltak. A hallgatók lelkesültsége és meghatottsága feleslegessé teszi a mi dicséretünket. A klerikusok dalárdája is teljes elismerésre méltóan szerepelt.

— **Uj év** alkalmából a ft. káptalan, központi papság és tanári kar hódolatteljes tisztelgését méltóztatott Kegyelmes Főpásztorunk fogadni. Méltóságos Barts F. nagyprépost ur üdvözlő szónoklatára a szokott bensőséggel válaszolt, a papságnak és tanári karnak a lefolyt évben tanusított működése feletti teljes megalégedését fejezte ki s kiválóan a ft. káptalannak mondott köszönetet nagylelkű alapítványáért. Majd áttérve a mulandóságra megemlékezett ő Excellenciája a lefolyt évben elhalt iskolatársáról Márkovich Jakabról, kinek halála őt magát is a végső ultra figyelmezteti. Végül hangsúlyozva a kötelességek pontos teljesítését — boldog új évet kívánt s

szerepettel bocsátotta a megjelent tisztelgőket kézcsókra. Isten tartsa meg kegyelmes Főpásztorunkat testi lelki jóllétben még sokáig!

— **A ft. káptalan** tízezer forintnyi alapítványt tett a szegény papok fölségélyezésére. Oly nemes tény ez, melynek méltó dicséretére tolnunk képtelen. A jó Isten fizesse meg!

— **Karácsonyja a püspöki udvarban.** A régi gyakorlathoz híven kegyelmes Püspök Urunk ezidén is karácsonfát állított szegény gyermekek örömére. Dec. 24-én d. u. 6 óratját felgyújtották a két hatalmas karácsonfa számtalan gyertyácskáit s a felgyült mintegy 60 főnyi szegény gyermekcsereg kerekre nyílt szemekkel bámulta a sok fényes cscesse-bécsét. Majd elénekelték ő Excellenciája kívánságára a szép karácsonyi dalt, mire Lónhart Mari kisasszony ő nagysága mindnyájukat boldoggá tette, téli ruhát, kalácsot, almát, diót, cukorsüteményeket osztva ki köztük. Miután olyanok is gyűltek fel, akik nem voltak feljelentve a névsorban, ezeket sem zárta ki jóságából, hanem őket is bőven ellátta ajándékkal, jó meleg ruhászóvettel. Az udvari papok is fényesebbnél-fényesebb ajándékokban részesültek s így mindenkinek meglévén a maga öröme, szívből vigadhatott a mennyei angyalokkal az úr Jézus születésén.

— **Nyilvános köszönet és hála.** A nagyszabeni kir. kath. Terézvárház árvái ez évben sem nélkülözték a karácsoni ajándékokat. Öröm sugárzó arccal állottak körül a különféle játékszerek és egyéb hasznos tárgyakkal megrakott asztalokat. S midőn Nsgos Roszkosni Elek igazgató ur ajkairól felhangzottak az ünnep jelentőségét hirdető szívhez szóló szavak; midőn beszélt azon nemes szívű angyalokról, kik ez örömet nekik szerzék, nem egynek szemében köny esillogott: a hála s öröm könyeseppjei. S kik azok, kik a kereseténység legnagyobb ünnepén a szegény árváknak is örömet szerezni siettek? Nagylelkű püspök urunk Lónhart Ferenc ő nagyméltósága ezer meg ezernyi gondjai mellett ez évben sem feledkezett meg árváiról s 30 frtot küldött karácsoni ajándékokra. De jött egy terjedelmes nagyságu láda, telve egész-vég különböző szövetekkel s más ruhamekkkel az árvaház fiú és leány növendékei számára. E gyöngéd figyelem és gondoskodás bizonyára gyöngéd kezet és nemes szívet árultak el. Lónhart Mária kisasszony ő nagysága azon kegyes szívű jótévő, kinek nemeslelkűsége Piski és Fehérvár falain túl kiterjedt a Cibin mellékére is, hogy a meziteleneket ruházza s az árváknak is örömet szerezzen. A Terézvárház előljárósága kedves kötelességének tartja tehát a „Terézvárház angyalai“-nak Nagyméltóságu Lónhart Ferenc püspök urnak és Lónhart Mária kisasszony ő nagyságának legmélyebb köszönetét kinyilvánítani az árvák nevében. Az örvendező gyermekek szívéből szálló forró imát, melyet „jótévőiért“ naponkint mond a gyermekcsereg, hallgassa meg a Mindenható s fizesse vissza ezerszeresen. Az ki egykor mondotta vala: „ha valaki italul egynek a legkisebbek közül egy pohár vizet is ad csak, bizony mondom nektek, nem vesztí el jutalmát.“ A kir. kath. Terézvárház előljárósága.

— **Nyilvános köszönet.** A magyarigeni róm. kath. templom nagyon szép és értékes karácsonyi ajándékot kapott. Ugyanis nagyságu Dr. Mohay Sándor országos képviselő úr kedves felesége vallásos érzelméből kifolyólag, de különösen azon tekintetből is, hogy szeretett férjét Magyarigenhez és annak templomához kedves gyermekkori emlékek fűzik, egy szép és értékes — ugy 50 frtot érő oltárszönyeget kegyeskedett ajándékozni. Midőn ezen nagylelkű karácsonyi ajándékért magam és hivesim nevében a nyilvánosság terén is sietek hálás köszönetet mondani, lelkemből kívánom: jutalmazza meg ő Nagyságának jó szívességét az kinek házával-lásos buzgósággal ékösíteni kegyeskedett. Magyar Igen, 1891 decz. 23. Sántha János, plebánus.

— **Az erdélyi r. k. irodalmi társulat pénztárába fizettek:** A dévai szentferenczrendi zárda, elf. 1891-re 4 frt. Rejöd József, rtg. 1890-re 2 frt 1891-re 2 frt. Dr. Balázs Endre, elf. 1891 re 4 frt. Agottha Balázs, rtg. 1891 re 2 frt. Bálint György, rtg. 1890-re 2 frt. Varga Sándor, rtg. 1891-re 2 frt. Butyka Sándor, rtg. 1891-re 2 frt. Tamási Aron, rtg. 1891-re 2 frt. Dr. Mohay Sándor, ptg. 1890-re 5 frt. Kézdi orbai tanító egyesület, elf. 1890 re 2 frt. Oláh János, elf. 1891 re 4 frt. Mihály József, ptg. 1891-re 5 frt. Török Antal, ptg. 1891-re 5 frt. Hofman Mihály, ptg. 1891-re 5 frt. Csákány Adeodat, ptg. 1891-re 5 frt. Pásztor György, elf. 1891 re 4 frt. Loyzel Ferencz, elf. 1891-re 4 frt. Wiegand János, elf. 1891-re 4 frt. Bencez Lajos, elf. 1891-re 4 frt. Zonda Vincez, elf. 1891-re 4 frt. Bálint Lázár ptg. (Gyergyó Szentmiklós) 1890-re 5 frt, 1891 re 5 frt. Fábian Sándor, rtg. 1891-re 2 frt. Dr. Cserni Béla, rtg. 1891 re 2 frt. Pál Kálmán, elf. 1891-re 4 frt. Gál Elek, rtg. 1891 re 2 frt. Péterfy János, ptg. 1891-re 1 frt. Legárd József, rtg. 1890 re 2 frt. Straubert Odön, rtg. 1892-re 2 frt. Rettegi Géza, rtg. 1891 re 2 frt. Janosó Ernő, rtg. 1891 re 2 frt. Hampel Antal, rtg. 1891-re 2 frt. Vitos Mózes, rtg. 1891-re 2 frt. Tódor István, rtg. 1892-re 2 frt. Harmath Lujza, rtg. 1891-re 2 frt. Dr. Otrobán Nándor, rtg. 1891 re 2 frt. Pucher Anaklet, rtg. 1891-re 2 frt. Biró Sándor rtg. 1891-re 2 frt. Riskó László, elf. 1892-re 2 frt. Peterffy József, elf. 1891 re 2 frt. Kolumbán Agost, rtg. 1891 re 2 frt. Miklós Albert, elf. 1891 re 2 frt.

Folyt. köv.

— **Pénztári figyelmeztetés.** Lapunk mai számához utalvány lapokat csatoltunk azon célból, hogy társulatunk mélyen tisztelt tagjai és lapunk előfizetői minél előbb a tagdíjak és előfizetési pénzek beküldésére azokat használni sziveskedjenek.

Pénztárunkhoz beküldött pénzeket időről időre nyilvánosan nyugtázunk, ha azonban véletlenül differenciák felmerülnének, akkor sziveskedjenek az illetők levelező lapon azt velünk rögtön közölni, hogy az ügyet haladék nélkül tisztázni lehessen.

— **Sajtóhíra.** Lapunk karácsoni számában az 1 oldalon megjelent költemény negyedik versszakának harmadik sorában Iberiának helyett Ibernianának olvasandó.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: ZLAMAL AGOST.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, KÓRÓDY PÉTER, VARGA SANDOR, VASS ALBERT.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lyc. könyvnyomdában Gynlafehérvárott.